

УДК 349.6-032.1

Г.В. Анісімова

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИМОГ
ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АТМОСФЕРНОГО
ПОВІТРЯ: ПРИРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ**

У статті аналізуються природно-правові аспекти забезпечення вимог екологічної безпеки атмосферного повітря.

Ключові слова: *екологічне право, екологічна безпека, атмосферне повітря.*

В статье анализируются естественно-правовые аспекты обеспечения требований экологической безопасности атмосферного воздуха.

Ключевые слова: *экологическое право, экологическая безпека, атмосферный воздух.*

In article the natural-law aspects of requirements about an environmental safety of atmospheric air are analyzed.

Key words: *environmental law, environmental safety, atmospheric air.*

Забруднення атмосферного повітря селітебних територій продовжує залишатися одним з пріоритетних чинників ризику щодо здоров'я населення. Від забруднення повітря в Україні потерпає близько 17 млн. людей, або 34% населення. Осередки забруднення зосереджені навколо промислових центрів і регіонів з яскраво вираженими ознаками техносфери¹.

За сучасних умов українське законодавство ґрунтується на пріоритеті прав, свобод та інтересів людини і громадянина. У зв'язку із цим актуальним постає аналіз вітчизняного екологічного законодавства в частині регламентації забезпечення вимог екологічної безпеки атмосферного повітря, від якісних характеристик якого залежить життєдіяльність людини.

Соціально-біологічна природа й вища духовна сутність індивіда зумовлюють визначення за кожним природних екологічних та інших природних прав, іманентно притаманних йому. До них слід віднести й невід'ємні права людини на життя, безпечне довкілля та його, можна без перебільшення сказати, найважливішого складника – безпечного атмосферного повітря. Водночас основні провідні для людини соціальні, економічні й біологічні чинники зумовлюють специфіку можливих форм здійснення природних і суб'єктивних екологічних прав громадян, а також забезпечення їх інтересів і потреб.

Метою даної публікації є наведення комплексної загальнотеоретичної характеристики впливу природно-правової доктрини на забезпечення вимог екологічної безпеки атмосферного повітря. Для її досягнення необхідно: (а) з'ясувати вихідні методологічні засади концепції природного права в галузі екологічного права; (б) розглянути ефективність і дієвість цієї концепції, для чого проаналізувати характер і сутність її впливу на екологічні відносини й законодавство; (в) пока-

¹ Дегодюк Е.Г., Дегодюк С.Е. Екологічна ситуація і здоров'я населення України / Е.Г. Дегодюк, С.Е. Дегодюк // Екологічний вісник. – 2002. – № 2. – С. 12.

зати вплив публічних і приватних інтересів на правове регулювання атмосферно-повітряних відносин; (г) провести комплексне дослідження правових категорій і проблем, що стосуються забезпечення вимог екологічної безпеки, правової охорони атмосферного повітря й забезпечення природних екологічних прав громадян; (д) обґрунтувати доцільність зміни законодавчих норм щодо забезпечення вимог екологічної безпеки атмосферного повітря з урахуванням особливостей прояву природного права в оновленні екологічного законодавства з урахуванням накопиченого світового досвіду й існуючих міжнародних стандартів.

Теоретичним підґрунтям статті послужили результати наукових доробок представників теорії права, земельного, екологічного права та інших його галузей. Різні аспекти використання й охорони атмосферного повітря розглядалися в роботах таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як М.М. Бринчук¹, С.В. Виноградов², Р.Х. Габітов³, М.Н. Малейіна⁴, Н.Р.Малишева⁵, Г.І. Малишко⁶, В.Л. Мунтян⁷,

¹ Бринчук М.М. Правовая охрана атмосферного воздуха [Текст]/ М.М. Бринчук / Отв. ред. О.С. Колбасов. - М.: Наука, 1985. - 174 с.; Бринчук М.М. Законодательство об охране атмосферного воздуха [Текст]/ М.М. Бринчук, А.М. Каверин, О.С. Колбасов. - М.: Юрид. лит., 1981. - 96 с.

² Виноградов С.В. Международное право и охрана атмосферы / С.В. Виноградов [Текст] / Отв. ред. Н.В. Захарова. - М.: Наука, 1987. - 159 с.

³ Габитов Р.Х. Теоретические проблемы правовой охраны атмосферы земли в современных условиях: автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра юрид. наук [Текст]: спец. 12.00.06 "Природоресурсное право; аграрное право; экологическое право" / Р.Х. Габитов. - Уфа, 2000. - 47 с.

⁴ Малейіна М.Н. Об имущественных и иных правах на воздушное пространство [Текст] / М.Н. Малейіна // Журнал российского права. - 2008. - № 10. - С. 23-35. - [Электрон. ресурс]. - Режим доступа до журн.: <http://www.aerohelp.ru/law/info/1363>.

⁵ Малишева Н.Р. Охрана окружающей природной среды от шумового воздействия (Правовые и организационные вопросы) [Текст] / Н.Р. Малишева - К.: Наук. думка, 1984. - 143 с.; Малишева Н.Р. Охрана окружающей природной среды от шумового воздействия: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук [Текст]: спец. 12.00.06 "Колхозное, земельное, водное, лесное и горное право; правовая охрана природы" / Н.Р. Малишева. - К., 1981. - 24 с.

⁶ Малишко Н.И. Государственный контроль в области охраны атмосферного воздуха [Текст]: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 "Государственное право и управление; советское строительство; административное право; финансовое право" / Н.И. Малишко. - К., 1979. - 24 с.

⁷ Мунтян В.Л. Конституционные основы охраны окружающей среды в СССР [Текст] / В.Л.Мунтян, Ю.С.Шемшученко // Коммунист Украины. - 1978. - № 7. - С. 42-50; Мунтян В.Л. Правовые проблемы рационального природопользования [Текст]: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 "Колхозное, земельное, водное, лесное и горное право; правовая охрана природы" / Л.М. Мунтян. - Харьков, 1975. - 49 с.

В.К. Попов¹, Ю.С. Шемшученко², А.С. Шестерюк³, Б.С. Федоров⁴ та ін. Комплексність розглядуваної проблеми вимагає її подальшого наукового вивчення відповідно до сучасних умов.

Інститут екологічних прав людини, закріплений у законах України та інших нормативно-правових актах, ґрунтується на поєднанні природно-правових і позитивістських підходів. Природне право, як основа норм і принципів загальноновизнаних прав людини, містить у собі ідеали волі, справедливості, рівності всіх перед законом. В умовах сьогодення все частіше постає питання щодо місця екологічних прав у системі прав людини. Природно-правова доктрина у сфері екологічного права сприймає як постулат існування невід'ємних, невідчужуваних прав людини, властивих їй за фактом народження; і жодна держава, жодна влада не вправі відібрати або обмежити їх. Природні екологічні права формують об'єктивно необхідні умови життєдіяльності індивідів, служать підставою для виникнення й розвитку інших численних прав. За сучасних умов існують усі підстави, щоб вести мову про усталену систему екологічних прав, фундаментальним складником якої, безсумнівно, виступають природні екологічні права.

Предмет дослідження пов'язано з такими правовими категоріями, як "правова охорона", "забезпечення вимог екологічної безпеки" й "атмосферне повітря". У ст. 1 Закону України "Про охорону атмосферного повітря"⁵ наводиться визначення охорони атмосферного повітря як системи заходів, пов'язаних із збереженням, поліпшенням та відновленням його стану, запобіганням та зниженням рівня його забруднення та впливу на нього хімічних сполук, фізичних та біологічних факторів⁶. Вважаємо, слід зробити наголос на тому, що необхідно розрізняти поняття "охорона" та "правова охорона".

¹ Попов В.К. Відшкодування шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону атмосферного повітря [Текст] / В.К.Попов // Рад. право. - 1986. - № 11. - С. 43-47.

² Шемшученко Ю.С. Правовые проблемы экологии / Ю.С. Шемшученко [Текст] - К.: Наук. думка, 1989. - 231 с.

³ Шестерюк А.С. Кодификация законодательства об охране окружающей среды: проблемы методологии [Текст] / А.С. Шестерюк // Экологическое право. - 2010. - № 6 [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=CJ;n=51987>

⁴ Федоров Б.С. Законодательство Российской Федерации об атмосферном воздухе: новейшее понимание [Текст] / Б.С. Федоров // Экологическое право. - 2002. - № 4. - С. 10-16.

⁵ Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 50. - Ст. 678.

⁶ У ред. Закону України від 21.06.2001 р. № 2556-III // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 48. - Ст. 252.

Охорона полягає у практичному використанні матеріальних засобів і технічних прийомів з метою запобігання негативних наслідків та змін у стані навколишнього природного середовища, що безпосередньо стосується й атмосферного повітря. Правова охорона – це комплекс правових норм, покликаних гарантувати таку систему соціальних, економічних, господарських, організаційних та інших заходів, які перешкоджали б небажаним змінам, сприяли раціональному використанню та запобіганню необґрунтованому впливу на довкілля, захисту від шкідливого антропогенного впливу. Правова охорона атмосферного повітря становить собою встановлену законодавством систему державних і суспільних заходів, спрямованих на збереження й відновлення природного стану атмосферного повітря, створення сприятливих умов для життєдіяльності людини, забезпечення екологічної безпеки й запобігання шкідливому впливу атмосферного повітря на здоров'я людей і на довкілля.

Проблеми забезпечення екологічної безпеки атмосферного повітря традиційно знаходяться серед пріоритетних напрямків державно-правового регулювання. Однак ефективність регламентації атмосферно-повітряних відносин щодо цих проблем залишається ще на недостатньо високому рівні.

У наукових юридичних джерелах правові конструкції "охорона навколишнього природного середовища" й "забезпечення екологічної безпеки" досить часто розглядаються як синоніми або як дуже близькі за змістом поняття, що становлять напрямок відповідних дій¹, який

¹ Див.: Бринчук М.М. Охраняют окружающую среду или обеспечивают экологическую безопасность? [Текст] // Государство и право. – 1994. – № 8-9. – С. 118-127; Безопасность России. Правовые, социально-экономические и научно-технические аспекты: экологическая безопасность, устойчивое развитие и природоохранные проблемы / [Данилов-Данильян В.И., Осипов В.И. и др.] – М.: Знание, 1999. – 703 с.; Вербицкий В.В. Правовое регулирование обеспечения экологической безопасности [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Вербицкий Владимир Владимирович. – М.: ИЗИСП, 1999. – 164 с.; Кадомцева А.Е. Экологическая безопасность как межгосударственная проблема современного развития цивилизации [Текст] / А.Е. Кадомцева // Вестник Саратовской гос. академии права. – 1999. – № 1. – С. 64-71; Копылов М.Н. Экологическая безопасность: понятийно-терминологический аспект [Текст] / М.Н. Копылов // Закон и право. – 2000. – № 3. – С.52-55; Селезнев М.А. Презумпция экологической опасности [Текст] / М.А. Селезнев // Экологическое право. – 2000. – № 2. – С. 4-6; Серов Г.П. Правовое регулирование экологической безопасности при осуществлении военно-оборонной деятельности Российской Федерации [Текст]: дис. ... д-ра юрид. наук: 20.02.03 / Серов Геннадий Петрович. – М.: Военный ун-т Минобороны, 1999. – 429 с. и др.

певною мірою трансформується й на атмосферне повітря. Мається на увазі, що ця діяльність спрямована на збереження й відновлення належного стану довкілля, зокрема атмосферного повітря. Забезпечення екологічної безпеки може розглядатися також і як найважливіша мета й завдання діяльності з відновлення і збереження сприятливого для життя і здоров'я населення стану довкілля, насамперед з погляду його чистоти (незабруднення) й ресурсоемності¹. Одностайність поглядів більшості юристів-екологів на питання їх схожості не виключає також їх можливого розмежування. Близькість деяких еколого-правових категорій не повинна сприяти їх повному ототожненню, особливо щодо встановлення функцій, обов'язків, відповідальності й повноважень державних органів виконавчої й законодавчої гілок влади.

В Україні останнім часом провадиться чимало наукових досліджень проблем екологічної безпеки й особливостей її забезпечення. Із позиції юридичної онтології екобезпека визначається в декількох значенневих варіаціях, як-то: (а) складова частина охорони довкілля; (б) діяльність, здійснювана паралельно з охороною навколишнього природного середовища й природокористуванням; (в) діяльність, тотожна охороні довкілля й природокористуванню; (г) мета або принцип охорони навколишнього середовища та природокористування²; (д) стан середовища, безпечного для здоров'я людей (стан захищеності); (е) відсутність небезпеки (загроз); (є) специфічна діяльність; (ж) нейтралізація реальних і потенційних загроз суспільству й державі; (з) забезпечення сприятливих умов для розвитку держави, захисту життєво важливих національних інтересів суспільства й держави, досягнення національних цілей; (и) сукупність чинників, що забезпечують життєздатність держави, сприятливі умови для її розвитку тощо. Широта уявлень про безпеку є цілком природною, оскільки чим складнішим і багатшим є досліджуваний об'єкт, тим більше дефініцій, існуючих щодо нього. Подібне різноманіття не завжди допомагає розкриттю його природи³.

¹ Бринчук М.М. О понятийном аппарате экологического права [Текст] / М.М. Бринчук // Государство и право. – 1998. – № 9. – С. 26,27.

² Русаков М.И. Экологическая безопасность современной России (Общеправовой анализ) [Текст]: дис. ... канд. юрид. наук :12.00.01 / Русаков Михаил Иванович. – Н. Новгород, 2006. – 204 с.

³ Дзьобань О.П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій [Текст] : методологія дослідження та забезпечення / О. П. Дзьобань; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Константа, 2006. – С.177.

Правову регламентацію забезпечення екологічної безпеки атмосферного повітря можна розглядати як здійснюваний за допомогою норм екологічного права й законодавства юридичний вплив правовими засобами на суспільні атмосферно-повітряні відносини, об'єктами яких виступають атмосферне повітря, життя і здоров'я людей, їх особиста небезпека, гарантування реалізації конституційного права громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50 Конституції), а також конституційний обов'язок держави забезпечувати екологічну безпеку (ст. 16 Конституції).

Забезпечення екобезпеки знаходить правове закріплення в нормативних актах, які регламентують певні види господарської діяльності або використання й охорону природних ресурсів. Її вимоги знаходять втілення в обов'язкових нормах, правилах, стандартах, що стосуються охорони довкілля, використання природних ресурсів тощо. Законом України від 16 жовтня 10.1992 р., № 2707-XII (в ред. Закону від 21 червня 2001 р., № 2556-III з наступними змінами) "Про охорону атмосферного повітря" ці вимоги поміщені в окремих розділах "Стандартизація і нормування в галузі охорони атмосферного повітря" і "Заходи щодо охорони атмосферного повітря". Відповідно ж до ст. 4 названого Закону стандартизація й нормування в цій галузі здійснюються для встановлення комплексу обов'язкових норм, правил, вимог до охорони атмосферного повітря від забруднення й забезпечення екологічної безпеки. Стандартизація й нормування в царині охорони атмосферного повітря спрямовані на (а) забезпечення безпечного навколишнього природного середовища й запобігання екологічним катастрофам; (б) реалізацію єдиної науково-технічної політики в цій галузі; (в) установаєння єдиних вимог до обладнання і споруд щодо охорони атмосферного повітря від забруднення; (г) забезпечення безпеки господарських об'єктів і запобігання виникненню аварій і техногенних катастроф; (д) упровадження в життя й використання сучасних екологічно безпечних технологій.

Серед нормативів у галузі охорони атмосферного повітря перше місце посідають нормативи екобезпеки останнього, які встановлюються для оцінки стану його забруднення. Вони становлять собою групу нормативів, дотримання яких запобігає виникненню небезпеки для здоров'я людини і стану навколишнього природного середовища від впливу шкідливих чинників атмосферного повітря. На жаль, дефініція конструкції "шкідливі чинники атмосферного повітря" не дає однозначного розуміння поняття "нормативи екологічної безпеки

атмосферного повітря". До вказаних нормативів віднесено перш за все нормативи якості атмосферного повітря, гранично допустимі рівні впливу акустичного, електромагнітного, іонізуючого та інших фізичних чинників і біологічного впливу на його стан у населених пунктах. У ст. 6 Закону України "Про охорону атмосферного повітря" наводиться не дуже вдала, з нашого погляду, редакція щодо поняття "нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря" на що неодноразово звертали увагу фахівці й підкреслюють це донині¹. Але прогалини в підзаконному регулюванні розроблення й затвердження цих нормативів існують і досі, Кабінетом Міністрів України ще у 2002 р. була затверджена відповідна постанова², але на її розвиток необхідно прийняти ще низку нормативно-правових актів, створити дійову структуру певних державних органів. На жаль, в умовах сьогоднішнього нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря все ще встановлюються фактично як санітарно-гігієнічні нормативи згідно з вимогами санітарного законодавства, що певною мірою суперечить вимогам ст. 33 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища"³.

Як бачимо, позиція законодавця більше вказує на те, що забезпечення екологічної безпеки атмосферного повітря розглядається як складова частина його охорони, як його стан, що є безпечним для здоров'я людей (кінцевий результат заходів щодо охорони). Ця точка зору більше відповідає загальним засадам забезпечення екологічної безпеки, закріпленим у названому вище Законі⁴, зі змісту ч. 1 ст. 50 якого випливає, що в ній юридично зафіксовано спробу сформулювати екологічну безпеку як *відповідний біологічний, хімічний, фізичний стан середовища*, яке є безпечним для здоров'я людей. При цьому це має бути саме такий стан довкілля, за якого реалізується система попередження настання небезпеки, тобто загрози. Однак згідно із Законом України "Про основи національної безпеки" від 19 червня 2003 р., № 964-IV⁵ під поняттям "національна безпека" розуміється *захищеність*

¹ Науково-практичний коментар Закону України "Про охорону атмосферного повітря" / [Г.І.Балюк, І.С.Гриценко, Т.Г.Ковальчук та ін.]; за ред. Г.І.Балюк. - К.: Юрінком Інтер, 2011. - С. 33.

² Див.: Про порядок розроблення та затвердження нормативів екологічної безпеки атмосферного повітря: постанову Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 р. № 299 [Текст]// Офіційний вісник України. - 2002. - № 12. - Ст. 571.

³ Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 41. - Ст. 546.

⁴ Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 41. - Ст. 546.

⁵ Офіційний вісник України. - 2003. - № 29. - Ст. 1433.

життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства й держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних і потенційних *зпероз* національним інтересам. У той же час варто звернути увагу на те, що і цьому Законі безпека тлумачиться за допомогою термінів, які теж вимагають свого визначення. Зокрема, розуміння національних інтересів як "життєво важливих матеріальних, інтелектуальних і духовних цінностей Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальних потреб суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток", лише підсилює невизначеність дефініції. Науковці підкреслюють, що законодавче трактування безпеки віддзеркалює не понятійний, а практичний підхід до тлумачення даного феномену. Доцільно підкреслити, що внаслідок цього в розглядуваній дефініції повністю сутність безпеки не розкривається, а лише виражаються утилітарні побажання захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства й держави від внутрішніх і зовнішніх загроз, які (побажання) містяться в багатьох публікаціях учених¹.

У законодавстві й теорії екологічного права ще й дотепер залишаються малодослідженими такі категорії, як "публічний інтерес" та "особистий інтерес", їх "охорона" й "захист". Не стали ще предметом ґрунтовних досліджень їх природа, форми, правові засоби реалізації, а також функціональне значення. Наприклад, у Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища" лише тричі згадується про інтерес. У його преамбулі значиться, що цей Закон приймається в інтересах нинішнього й майбутніх поколінь. У п. "е" ст. 3 ідеться про науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних і соціальних інтересів суспільства на засадах поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук і прогнозування стану навколишнього природного середовища. У п. "в" ст. 12 передбачено обов'язок громадян у сфері

¹ Дзьобань О.П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій [Текст] : методологія дослідження та забезпечення / О. П. Дзьобань; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. - Х. : Константа, 2006. - С. 176,177, 198; Смелянцев А.П. Проблема загроз інтересам безпеки України (соціально-філософський аналіз) [Текст]: дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00.03 / Анатолій Петрович Смелянцев. - Харків, 2001. - 185с.; Алехнович С.О. Этнополитические аспекты формирования угроз национальной безопасности России [Текст]// Национальная безопасность и геополитика России. - 2000. - № 5. - С. 11-13 та ін.

охорони довкілля не порушувати екологічних прав та законних інтересів інших суб'єктів. На наше переконання, в законодавстві теж доцільно визначити співвідношення національних і публічних інтересів. Прогаляни в позитивному екологічному праві не повинні виключати реалізацію інтересів екологічних, які до сьогодні залишаються за межами законодавства, але потенційно становлять його резерв. Звичайно, для цього вагоме наукове значення матиме поглиблене вивчення змісту і взаємодії природних і суб'єктивних екологічних прав та інтересів людини.

Атмосферне повітря вважається безпечним, якщо його стан відповідає встановленим у законодавстві стандартам, нормативам, що стосуються його чистоти (незабрудненості), ресурсоемності (невиснаженості), санітарним вимогам, здатності задовольняти інтереси громадян тощо. Законодавчо екологічна безпека (як зазначалось вище у Законі "Про охорону навколишнього природного середовища") визначається як стан навколишнього природного середовища, тобто характеризується як фізичне визначення безпечності, яке ще не забезпечує реальності його гарантування. Констатація природного стану довкілля, як і атмосферного повітря не дає можливості розкрити державно-правові важелі його забезпечення. Тому екологічну безпеку атмосферного повітря доцільно розглядати через сутність суспільних атмосферно-повітряних відносин, що базується на відповідних економічних, політичних, соціальних та юридичних засадах, які у своїй єдності і взаємозв'язку утворюють усю складність і багатоплановість процесів, що в них протікають. Механізм забезпечення безпеки атмосферного повітря має складну ієрархічну структуру, свої специфічні методи, способи й прийоми, засоби, що виявляються й застосовуються в усіх сферах соціального буття.

Правові приписи стосовно забезпечення екологічної безпеки атмосферного повітря дуже різноманітні за своїм змістом і спрямованістю, як бачимо, розміщені в багатьох нормативних актах. Їх аналіз дозволяє зробити висновок, що зараз в Україні вже сформувалася система правових норм щодо забезпечення екобезпеки. Це надає можливість стверджувати, що за сучасних умов її забезпечення стало розвиватися як самостійний напрямок діяльності держави й суспільства. Ось чому систему правових приписів у цій сфері слід розглядати як самостійний складний правовий інститут у галузі екологічного права, а забезпечення екологічної безпеки атмосферного повітря - як його субінститут.

Екологічна безпека атмосферного повітря може розглядатись у 2-х аспектах: (1) як *суб'єктивна категорія в процесі реалізації природного*

права громадян на екобезпеку атмосферного повітря шляхом регулятивного й охоронного методів, яка тісно пов'язана з правом на безпечне навколишнє природне середовище для життя і здоров'я людини, що закріплена на законодавчому рівні й переходить у площину її суб'єктивних прав; і (2) як об'єктивно існуюча система правового забезпечення екологічної безпеки атмосферного повітря, за допомогою якої регламентуються: (а) екологічно небезпечна діяльність, (б) режим використання атмосферного повітря, (в) його охорона, (г) попередження погіршення стану атмосферного повітря й (д) виникнення небезпеки для природних об'єктів і населення.

На підставі викладеного пропонуємо наступні висновки: а) в сучасних умовах сформувалися відносини не лише охоронні, а й щодо використання атмосферного повітря й забезпечення вимог його екологічної безпеки, що потребує подальшої правової регламентації; б) доцільно узгодити правові норми, що містяться в чинному законодавстві стосовно атмосферного повітря; в) необхідно вдосконалити механізм забезпечення екологічної безпеки атмосферного повітря.

Правове регулювання екологічних суспільних відносин з урахуванням особливостей атмосферного повітря як природного об'єкта при реалізації природного екологічного права є об'єктивною потребою людства, без якої неможливе здійснення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля.